

ОНТОЛОГІЧНІ ІДЕЇ В.І.ШИНКАРУКА ЯК ПІДГРУНТЯ ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ФІЛОСОФІЇ ХХІ СТОЛІТТЯ

Складність вивчення і тлумачення проблеми єдності мислення і буття змушує нас шукати опертя для своїх ідей в творчості великого українського мислителя ХХ ст. В.І.Шинкарука. Адже саме він даній проблематиці присвятив багато історико-філософських розвідок. Складність даної проблеми в контексті сучасної історії української філософії загалом значною мірою зумовлена недослідженістю розуміння діалектики як методології суспільствознавства. Наприклад, навіть у теперішніх дослідженнях практикуються підходи до діалектики як методології суспільствознавства, оперті на методологію західноєвропейських філософських вчень. Тобто нині в українській філософії шукають матеріалізм та ідеалізм, монізм або дуалізм в тлумаченні світу і людини. Навіть радикальні критики марксистсько-ленінської філософії в Україні іноді не помічають, що вони в тлумаченні світу, політики, людини, людського існування нерідко продовжують стояти на позиціях марксистсько-ленінської філософії.

Актуальною для розв'язання цієї проблеми є велика стаття В.І.Шинкарука “Діалектика: традиційні та нові підходи”. Аналізуючи проблеми марксистської діалектики, він наголошує, що, крім марксистської, є й та, що присутня в багатьох інших визначних філософських вченнях минулого й сучасності, і вона нині активно освоюється нами, бо кожна видатна філософська система, як відзначив ще Гегель, містить в собі момент істини, “зерно” абсолютного знання. “На жаль, упродовж багатьох років у нас офіційно насаджувалось уявлення, ніби вся істина зосереджена лише в марксистській діалектиці, “що не від того, то від лукавого”, тобто всі інші інтерпретації і розробки діалектики – лише її спотворення. Зрозуміло, таке уявлення про розвиток діалектики є антиісторичне і, отже, антидіалектичне. Тепер намітилась протилежна крайність – тенденція повного відкидання і шельмування як матеріалізму, так і його діалектики.

Виходячи з принципу історизму і з фактичного стану речей, ми повинні визнати, що й дослідження проблем діалектики як у

руслі ідей марксизму в колишньому Радянському Союзі, так і за його межами містять серйозні досягнення. Вони потребують осмислення (безперечно, критичного) й подальшого розвитку” [1, 492].

Даний приклад яскраво засвідчує велич філософської думки В.І.Шинкарука, його науковий такт, порядність, засади, що ментально властиві українцям і виділяють упродовж віків українських мислителів загалом і “Київську школу філософів”, зокрема, в якій В.І.Шинкарук був і залишається ідейним “Батьком”.

Відзначимо своєрідність тлумачення діалектики як методології суспільствознавства. На думку В.І.Шинкарука, в загальному плані це, насамперед, введення в основу розв’язання проблеми єдності мислення і буття, духовного і матеріального замість так званого ленінського принципу відображення – принципу діяльності й у зв’язку з цим дослідження діалектики у формах і способах практично-духовного освоєння світу: в світогляді, в знанні та вірі, в мистецтві та в культурі загалом.

Зрозуміло, що сьогодні поняття “діяльність” має широкі філософські характеристики, воно охоплює найістотніше в людині – її свободу як здатність вільно вибирати з-поміж різних і альтернативних можливостей, даних в обставинах діяльності природою. Відтак необхідним стає як звернення до екзистенціальних основ людського життя, так і до соціокультурного поля, того простору, в якому і на підґрунті якого ця діяльність здійснюється. Певний наголос тут потрібно зробити на власній діяльності людини, яка є свободною, бо здатна підноситися над обставинами, застосовувати до них, за висловом Гегеля, “хитрість розуму“, “перегравати” їх і створювати нову дійсність, багато в чому не опосередковану, не похідну від обставин діяльності, тобто від минулого [1, 493].

В.І.Шинкарук збагачував скарбницю історії української філософської думки, виступаючи як істинний патріот своєї країни. Тут слід взяти до уваги думку Михайла Грушевського стосовно української людини: “Передусім, розуміється, всі ті, хто зроду Українець, родився і виріс з українською мовою на устах і хоче тепер іти спільно з своїм народом, з усіма свідомими синами українського народу, які хочуть працювати для його добра, боротися за його свободу і кращу долю. Але не тільки, хто природжений Українець, а також і всякий той, хто щиро хоче бути з Українцями, і почуває себе їх однодумцем і товаришем, членом українського народу,

бажає працювати для його добра. Якого б не був він роду, віри чи знання – се не важно. Його воля і свідомість рішає діло” [2, 113].

Хоч це означення має більш політично-культурний напрямок, але М.Грушевський веде мову про “свідомих” синів українського народу. Тобто людей, які мають високу мораль. Враховуючи погляди вченого на етико-моральні характеристики українця, ми повинні взяти до уваги, що вони схожі з характеристикою В.І.Шинкарука, який словом і ділом закликає “відроджувати” все українське історико-філософським шляхом. В це поняття він вкладає всю ту працю, спрямовану на підтримку української людини, яка ще залишила свою неповторність і самобутність. Людина стає соціально-культурною істотою в міру того, як вона опановує природу, стихійну гру природних сил і створює свій світ, цивілізує і окультурює умови свого життя.

Мораль людини формується внаслідок цього через послідовність людських дій, що втілюють гуманну мету. Такі дії включають зміни в існуючому негуманному світі. Дане розуміння моралі служило підгрунттям для того, щоб показати, що щастя люди досягають у високоморальній діяльності, здатній замінити аморальний світ світом нового людяного буття.

Обстоюючи погляд на гуманне життя, як на морально умотивовану “генеральну лінію” існування людини та цілих народів, вчений твердив, що етноси як “культурні одиниці антропосфери” творять, хоча і єдиний, але істотно неоднорідний культурний простір людської історії [1, 496].

В.І.Шинкарук, таким чином, не поділяв самотньо-однолінійну концепцію моральності людського життя. Останнє мислиться йому насиченим різноманітними несподіванками, тривкими і нетривкими зв’язками людей. Він визнає, що у кожної людини і всього народу є злети і падіння, здобутки і втрати. Витримати їх люди можуть лише завдяки моральній стійкості. Моральність людини у такому контексті виражається в послідовності життєвої позиції, опертої на людяну мораль та правильну, раціонально вмотивовану віру. Отже, моральний ідеал, на думку мислителя, не нав’язується людині природною необхідністю. Людина сама формує себе як моральну особистість, спираючись на мораль та життєвий приклад, яким служить їй обраний ідеал. Через це й терпить вона життя і його політичні катаклізми добровільно, тобто вільно, а не фатально.

Свобода закладена тут “в самий фундамент світобудови”, вона уможливує самоорганізацію Всесвіту і людства [1, 497].

Визнання різноманітності світу, а також складності свободи людини зумовило в українській філософії появу нової інтерпретації співвідношення серця і голови, розуму і чуттєво-емоційних аспектів людської екзистенції.

В.І.Шинкарук допускав, що людина може тлумачити на свій розсуд певний статут чи правило і діяти згідно із власним розумінням моралі. Він підходив до суспільно-політичних настанов і догм з точки зору здорового глузду і тлумачив їх раціонально. Все це вказує на те, що мислитель бачив людину не пасивною, покірливою, а активною, сміливою. Вона морально зобов'язана втручатися в світопорядок, виявляючи силу розуму, твердість духу і віру в перемогу.

Світопорядок на основі морального принципу “життя народжує життя”, на думку В.І.Шинкарука, є не тільки ознака найвищої форми політичного існування. Він постає і єдино надійною умовою нормального буття. Однобічність змушує людей вступати у зв'язки між собою для того, щоб подолати індивідуальну, властиву кожному, “необізнаність”, а це можливо лише через свободу. Хай там як, а свобода опосередковується необхідністю. І це опосередкування дано в діяльності [1, 497]. Вільна, раціональна та морально вмотивована співпраця особистостей – це цілком гуманістична думка, котра, як наголошує С.О.Подокшин: “...Проголошувала свободу особи, як найголовнішу етичну цінність, закликаючи до задоволення всіх її потреб і розкриття різнобічних здібностей. На цьому шляху діячі культури філософськи утверджували ідеал творчої особистості, але найважливішою умовою втілення цього ідеалу вважали гармонію індивідуального і соціального”[3, 15].

Взагалі вся діалектика і філософія свободи у творчості В.І.Шинкарука була покликана звеличувати раціональне начало в людині. Він надавав особливе значення її свободі, моральному вихованню й освіті, вбачаючи в них засіб досягнення земного щастя завдяки особистим зусиллям людей та взаємобміну талантами. У зв'язку з розвитком синергетики В.І.Шинкарук підкреслював плідність застосування принципів синергетики до суспільствознавства [1, 495].

Філософські погляди на свободу людини, які висловлював В.І.Шинкарук, досить різнобарвні. Але ключові погляди філософа:

свобода, мораль, поведінка, соціокультурні традиції людини є основою формування людської свободи, як самобутньої ознаки української політичної і культурної спільноти. В.І.Шинкарук велику увагу приділяв розвитку історико-філософських досліджень в Україні.

В.І.Шинкарук, аналізуючи філософські концепції різних філософських шкіл, течій і напрямків, підкреслював їх цінність і користь.

Свобода людини, її вільний розвиток, індивідуальна висока моральність тлумачиться В.І.Шинкаруком як сила, покликана здійснити гармонію особи й суспільства, він апелює до свідомості, совісті та мудрості. Вчений відкидає несправедливість і несвободу людини, він націлює особистість чинити так, щоб не обмежувалися права і свободи людини, закликає враховувати особливості української дійсності. Як відзначає М.Кашуба: “Філософія... повернула людину з неба на землю, почала вирішувати її проблеми, виходячи головним чином з реальних умов життя” [4, 73].

Творчість В.І.Шинкарука свідчить, що у вітчизняній філософії ХХ–ХХІ ст. формування моралі людини проходило і проходить під впливом тих діалектичних етико-гуманістичних ідей, які будили та продовжують будити інтерес до цих ідей у філософів наступних поколінь.

Література

1. *Шинкарук В.І.* Вибрані твори: у 3-х тт. Т. 2. – К., 2003.
2. *Грушевський М.С.* Хто такі українці і чого вони хочуть. – К., 1991.
3. *Подокшин С.А.* Философская и общественно-политическая мысль эпохи Возрождения в Белорусии. – Автореф. дис. докт. филос. наук. – Минск, 1985.
4. *Кашуба М.В.* Гуманістичні та реформаційні ідеї в Україні другої половини XVII ст. // Європейське Відродження та українська література XIV–XVIII ст. – К., 1993.